

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ห้องสมุดประชาชนมีหน้าที่เสมือนเป็นมหาวิทยาลัยของประชาชน ในฐานะที่ให้โอกาสแก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย และทุกระดับการศึกษา ให้มีโอกาสได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองตลอดชีวิต (Ingeborg, 1963: 10) ดังนั้น ในการที่จะพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าขึ้น ถ้าจะพัฒนาการศึกษาแต่เพียงระดับประถมศึกษาอย่างเดียวจึงหาเพียงพอไม่ เพราะเด็กที่สำเร็จการศึกษาภาคบังคับแล้ว เมื่อออกจากโรงเรียนและไม่มีโอกาสได้อ่านหนังสือเลย นานวันเข้าก็จะกลายเป็นผู้ใหญ่ที่ไม่รู้หนังสืออีก จากสถิติการศึกษาปี 2529 จำนวนนักเรียนที่จบการศึกษาภาคบังคับในปีการศึกษา 2528 จำนวน 1,028,682 คน ที่มีโอกาสศึกษาต่อในระบบโรงเรียนในระดับมัธยมศึกษา ในปีการศึกษา 2529 มีเพียง 417,454 คน (กรมสามัญศึกษา, 2530: 1) ส่วนที่เหลือ 611,137 คน คือ ผู้ที่ไม่มีโอกาสศึกษาต่อหลังจากจบการศึกษาภาคบังคับแล้ว และเป็นบุคคลที่นานไปย่อมลืมหนังสือ เป็นธรรมดา ดังนั้น จึง เป็นหน้าที่อันสำคัญยิ่งของห้องสมุดประชาชนที่จะต้องทำการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด เพื่อโน้มน้าวและชักจูงให้ประชาชนทุกเพศทุกวัยทุกระดับการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาต่อในระบบโรงเรียนได้เข้ามาใช้บริการของห้องสมุด เพื่อจะได้ป้องกันการลืมหนังสือ เพิ่มพูนความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพตลอดจน เพื่อให้สามารถดำรงตน เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ปรับปรุงคุณภาพชีวิตของตนให้ดีขึ้น อีกทั้งเพื่อที่จะได้ก้าวทันกับวิทยาการต่าง ๆ ของโลกปัจจุบัน ซึ่งเจริญก้าวหน้ารวดเร็วมากและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

นอกจากนี้แล้ว เหตุที่ห้องสมุดประชาชนจำเป็นต้องให้ความสำคัญในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด คือ กิจการงานทุกอย่างจะดำเนินไปโดยลำพังย้อมไม่ได้ ทุกสิ่งทุกอย่างจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับสิ่งอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานห้องสมุด ซึ่งเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับบุคคลส่วนมาก (ศรีทอง สิทธิพงศ์, 2506: 158) และในฐานะที่ห้องสมุดประชาชนมีหน้าที่ให้บริการแก่ประชาชนทั่วไปและติดต่อกับประชาชนอยู่ตลอดเวลา จึงจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจและความนิยมในห้องสมุดให้แก่ประชาชน ทั้งนี้ เนื่องจากปัจจุบันประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจ

และยังไม่เห็นความสำคัญของห้องสมุดเท่าใดนัก กับทั้งประชาชนนิยมแก้ปัญหาชีวิตโดยสามัญสำนึก และความเคยชินที่ได้ปฏิบัติกันต่อมา ไม่เห็นความจำเป็นที่จะชวนขวนขวายหาความรู้จากห้องสมุด ซึ่งเป็นแหล่งรวบรวมความรู้ความชำนาญจากประสบการณ์ที่ผู้อื่นประสบความสำเร็จแล้วมาช่วยแก้ปัญหา เพราะฉะนั้นการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจและตระหนักถึงประโยชน์ของห้องสมุดที่มีต่อประชาชน จึงมีความจำเป็นสำหรับห้องสมุดอย่างยิ่ง (กระทรวงศึกษาธิการ, ม.ป.ป.: 101) ดังที่ กำจัด กะลาหะบุตร (2524: 24) ได้กล่าวว่า "การที่ห้องสมุดจะช่วยให้การศึกษาค้นคว้า เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้ผู้ให้บริการได้ทราบเรื่องราวต่าง ๆ ของห้องสมุด . . ." และรัฐจวน อินทรกำแหง (2506: 171) ได้กล่าวว่า "การประชาสัมพันธ์เท่านั้นที่จะช่วยสร้างความเข้าใจและประสานงานให้เกิดขึ้นในระหว่างผู้ดำเนินงาน ผู้เกี่ยวข้องและประชาชนทั่วไป"

วิสิทธิ์ จินดวงศ์ (2519: 265) ได้กล่าวถึง ความสำคัญในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดประชาชนไว้ว่า ". . . มีประชากรอีกเป็นจำนวนมากที่สามารถใช้ห้องสมุดได้ คือ อ่านเขียนได้ แต่ไม่ได้เข้าใช้ห้องสมุดเป็นประจำหรือไม่เคยเข้าใช้เลย ห้องสมุดควรทำการรณรงค์ชักจูงให้เข้าใช้ห้องสมุดเป็นประจำให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ถ้าเป็นดังนี้ ผู้ใช้ห้องสมุดนั่นเองจะเป็นตัวการที่ผลักดันให้ห้องสมุดเจริญก้าวหน้า เพราะจำนวนผู้ใช้ห้องสมุดที่เพิ่มขึ้นย่อมเรียกร้องให้มีหนังสือเพิ่มขึ้นในห้องสมุด ผลักดันให้ห้องสมุดได้รับเงินงบประมาณเพิ่มขึ้น อาจขยายอาคารสถานที่ให้กว้างขวางขึ้น ได้รับบุคลากรเพิ่มขึ้นและบรรณารักษ์ได้รับความสำคัญยิ่งขึ้น . . ." นอกจากนี้วิสิทธิ์ จินดวงศ์ (2519: 262) ยังได้กล่าวอีกเช่นกันว่า "การประชาสัมพันธ์นอกจากจะช่วยให้คนในสังคมมีจินตภาพ (Image) ในแนวคิดต่อห้องสมุดแล้วยังมีผลไปถึงการให้ความสนับสนุนและการร่วมมือช่วยในการสร้างขวัญ (Morale) และกำลังใจในการปฏิบัติงานของบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดด้วย ซึ่งจะมีผลต่อประสิทธิภาพของการปฏิบัติงาน คือ การให้บริการที่ดีขึ้น"

จากการวิจัยของสุกัญญา ดันดีถัลยาภรณ์ (2522) ซึ่งพบว่าสาเหตุหนึ่งที่ประชาชนไม่เข้าไปใช้บริการและกิจกรรมจากห้องสมุดประชาชน เนื่องจากไม่ทราบว่า จะเข้าไปทำอะไร และไม่เคยทราบมาก่อนว่า ห้องสมุดประชาชนบริการอะไร เพื่อประชาชนบ้างนั้น นับว่าเป็นปัญหาสำคัญที่บรรณารักษ์ทุกคนต้องประสบกันเสมอ ๆ คือ "ทำอย่างไรห้องสมุดจึงจะมีผู้มาใช้ห้องสมุดมากขึ้น" และทำไมห้องอื่นหรือใคร ๆ จึงไม่เห็นความสำคัญของห้องสมุด" เป็นต้น ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้ ชลัช ลีชะวณิช (2509: 77 - 78) ได้เสนอแนวทางแก้ไขไว้ว่า "อาจคลี่คลายไปได้ ถ้าหาก

มีสิ่งจูงใจให้ประชาชน เห็นความสำคัญ ประโยชน์และบริการที่จะได้รับจากห้องสมุด สิ่งจูงใจนั้น ก็คือ การประชาสัมพันธ์ (Public Relations) นั้นเอง

นอกจากนี้ จากประสบการณ์ของผู้วิจัยซึ่งทำงานห้องสมุดประชาชนมาเป็นเวลา 7 ปี เห็นว่าการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดมีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับห้องสมุดประชาชนของไทย ดังเช่นในปลายปี พ.ศ. 2527 ผู้วิจัยได้เดินทางไปห้องสมุดประชาชนประจำจังหวัดแห่งหนึ่ง เนื่องจากยังไม่เคยไปมาก่อน จึงได้สอบถามประชาชนในจังหวัดนั้นดู ปรากฏว่า ประชาชนจำนวน 12 คน ที่ได้สอบถามมีอยู่เพียงคนเดียวที่ทราบว่าห้องสมุดตั้งอยู่ที่ไหน แต่ก็ไม่เคยไปใช้ห้องสมุดแห่งนั้นเลยทั้ง ๆ ที่ห้องสมุดก็ตั้งอยู่ในที่ชุมชน คือ อยู่บริเวณเดียวกับศาลากลางจังหวัดนั่นเอง และจากงานวิจัยของ ลัดดา รุ่งวิสัย (2526) เรื่อง "การศึกษาผู้ใช้และผู้ไม่ใช้ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่" ซึ่งพบว่า การรับทราบว่าห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ของผู้ใช้ห้องสมุด เกิดจากปัจจัยภายนอกมากกว่าทราบจากการประชาสัมพันธ์ของห้องสมุด คือ พบโดยบังเอิญมากที่สุด รองลงมาคือ จากคำบอกเล่าของผู้อื่นและจากสถานศึกษา ส่วนการรับทราบว่าห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่จากการประชาสัมพันธ์ของห้องสมุดโดยตรงแทบไม่มีเลยจึงทำให้ผู้วิจัยคิดว่า การประชาสัมพันธ์เป็นสิ่งจำเป็นยิ่ง สำหรับห้องสมุดทุกแห่งและห้องสมุดแต่ละแห่งควรทำการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดให้มากขึ้น ไม่ใช่ปล่อยให้ประชาชนรู้เองด้วยการพบโดยบังเอิญ หรือ ประชาสัมพันธ์เพียงคิดป้ายประกาศในห้องสมุด เท่านั้น ดังที่ผู้วิจัยกลุ่มหนึ่ง คือ สุนิตย์ เย็นสบาย, อุบล รอดเยี่ยม, สุภาพร นาทีกาญจนกุล, นุภาพ เจริญทรัพย์ และพัชรินทร์ ชันทอง ซึ่งสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อบริการห้องสมุดประชาชนระดับจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ แล้วพบว่า ห้องสมุดประชาชนในภาคต่าง ๆ ของไทยที่มีการประชาสัมพันธ์นั้น ส่วนใหญ่จะประชาสัมพันธ์โดยคิดป้ายประกาศในห้องสมุด เท่านั้น ซึ่งนับว่ายังไม่กว้างขวาง และให้ผลกับกิจการห้องสมุดได้ดีเท่าที่ควร บรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนต่าง ๆ ควรจะต้องทำการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดให้มากวิธี หรือหลายรูปแบบกว่านั้น เพื่อให้การดำเนินงานห้องสมุดประชาชนบรรลุผลสำเร็จ มีผู้รู้จักคุณค่าและมาใช้ห้องสมุดมากขึ้น เพื่อที่ห้องสมุดจะได้รับการสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชาและประชาชนทั่วไปมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ดังจะขอยกตัวอย่างจากการปฏิบัติงานที่ห้องสมุดประชาชนจังหวัดขอนแก่น ของผู้วิจัยเองมาเปรียบเทียบให้ดู กล่าวคือ ก่อนที่ห้องสมุดประชาชนจังหวัดขอนแก่นจะมีโครงการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดนั้น สถิติผู้ใช้บริการห้องสมุดจะมีวันละประมาณ 80 + 100 คน โดยเฉลี่ย แต่หลังจากที่มีการวางแผนการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด และได้รับงบประมาณสนับสนุน ตั้งแต่ปี 2525 เป็นต้นมา

สถิติผู้ใช้บริการห้องสมุดได้เพิ่มขึ้นเป็นวันละ 150 - 180 คน โดยเฉลี่ย และหลังจากที่ได้พัฒนาการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดอย่างต่อเนื่อง ปรากฏว่าสถิติผู้ใช้บริการห้องสมุดได้เพิ่มขึ้นเป็นวันละประมาณ 200 - 240 คน โดยเฉลี่ย นอกจากนี้จากรายงานผลการปฏิบัติงานโครงการนำประชามาใช้ห้องสมุด ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดขอนแก่น ทำให้ทราบว่าการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดโดยจัดโครงการนำประชามาใช้ห้องสมุดนั้น ช่วยให้ชาวชนบทในจังหวัดขอนแก่น จำนวนร้อยละ 59.2 ซึ่งไม่เคยใช้บริการของห้องสมุดมาก่อนได้รู้จักห้องสมุดประชาชนในจังหวัดขอนแก่น และร้อยละ 46.4 มีความเห็นว่า หลังจากร่วมโครงการนำประชามาใช้ห้องสมุดแล้ว จะมาใช้บริการของห้องสมุดอีกแน่นอน ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดก็ตาม นับว่ามีความสำคัญและ เป็นสิ่งจำเป็นที่บรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนของไทย เราควรจะปฏิบัติอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และกระทำอย่างมีแบบแผน

ด้วย เหตุที่การประชาสัมพันธ์ห้องสมุดมีความสำคัญมากและให้ผลแก่กิจการห้องสมุดประชาชน โดยที่การประชาสัมพันธ์ดังกล่าวมีความสำคัญ เช่นเดียวกับความจำเป็นในการโฆษณาสินค้า (Ranganathan, 1960: 63) รวมทั้ง เบ็ดเตล็ดที่พื้นฐานของห้องสมุดที่คงปฏิบัติไปอย่างต่อเนื่อง (Robert, 1972: 582) ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัยในเรื่องนี้ โดยจะศึกษาถึงวิธีการ ปัญหาและอุปสรรคในการประชาสัมพันธ์ของห้องสมุดประชาชนในสังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ ทั้งนี้ เพื่อ เป็นแนวทางในการ เสนอแนะและกระตุ้นให้ผู้บริหารและบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดให้มากยิ่งขึ้น อันจะเป็นผลทำให้ห้องสมุดประชาชน ซึ่งเป็นแหล่งการศึกษาตลอดชีวิตของปวงชนทุกคนได้รับการสนับสนุนจากบุคคลต่าง ๆ ในสังคม แม้ไม่ใช่ด้วยการสนับสนุนด้วยเงินทอง ก็ด้วยการยอมรับและมีทัศนคติที่ดีต่อห้องสมุด ซึ่งทำให้มีการใช้ทรัพยากรของห้องสมุดอย่างคุ้มค่า เนื่องจากมีผู้ใช้บริการของห้องสมุดประชาชนมากขึ้นและบ่อยครั้งขึ้น

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิธีการประชาสัมพันธ์ของห้องสมุดประชาชนในสังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียนที่ เป็นอยู่ในปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการประชาสัมพันธ์ของห้องสมุดประชาชนในสังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน

3. เพื่อทราบความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้บริหารงานท้องถิ่นและ
บรรณารักษ์ในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด

4. เพื่อเสนอแนวทางแก่ผู้บริหารและบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนในการปรับปรุง
และส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดประชาชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สมมุติฐานในการวิจัย

ผู้บริหารงานท้องถิ่นมีความเห็นสอดคล้องกับบรรณารักษ์ในเรื่อง การ
ประชาสัมพันธ์ห้องสมุด แต่ไม่สอดคล้องในวิธีการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยนี้ศึกษาการประชาสัมพันธ์ของห้องสมุดประชาชนในสังกัดกองปฏิบัติการ
กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ ทั้งนี้โดยศึกษา เฉพาะห้องสมุดประชาชนระดับ
จังหวัด จำนวน 72 แห่งเท่านั้น

2. ประชากรที่ส่งแบบสอบถามไปให้เพื่อการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารงานท้องถิ่น
ประชาชนและบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนในระดับจังหวัด 72 จังหวัด รวมทั้งสิ้น จำนวน 144 คน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เอกสารและวารสารที่เกี่ยวข้องกับการประชาสัมพันธ์
ห้องสมุดประชาชน

2. นำข้อมูลที่ได้จากศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เอกสาร และวารสาร ตลอดจนการ
สังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญมาสร้างแบบสอบถาม 2 ชุด ชุดที่ 1 สำหรับบรรณารักษ์
ห้องสมุดประชาชน และชุดที่ 2 สำหรับผู้บริหารงานท้องถิ่น

3. นำแบบสอบถามที่สร้างไปทดสอบกับกลุ่มประชากรที่ใกล้เคียง คือ ชุดที่ 1
ทดสอบกับบรรณารักษ์หัวหน้างานท้องถิ่นในสังกัดกรุงเทพมหานคร 8 แห่ง ส่วนชุดที่ 2
นำไปทดสอบกับผู้บริหารงานท้องถิ่นในกรุงเทพมหานคร และผู้อำนวยการศูนย์การ
ศึกษานอกโรงเรียนประจำภาคต่าง ๆ 5 ภาค คือ ภาคกลาง, ภาคตะวันออก, ภาคตะวันออกเฉียง
เหนือ, ภาคใต้ และภาคเหนือ รวมเป็น 6 ชุด

4. นำแบบสอบถามที่ทดสอบแล้วมาปรับปรุงแก้ไข เสร็จแล้วส่งแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขใหม่นั้น ไปยังประชากรที่กำหนดไว้ในการวิจัย 2 ชุด คือ ชุดที่ 1 ส่งให้แก่หัวหน้าบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชน ระดับจังหวัด 72 จังหวัด ส่วนชุดที่ 2 ส่งให้แก่ผู้บริหารงานห้องสมุดประชาชน ซึ่งได้แก่หัวหน้าศูนย์หรือผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประจำจังหวัด 72 จังหวัด ทั้งนี้ โดยส่งแบบสอบถามทั้งหมดไปทางไปรษณีย์

5. รวบรวมข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาทั้งหมดนำมาวิเคราะห์ข้อมูล หาค่าร้อยละ หาค่ามัธยิม เลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้สูตร ดังนี้

$$\text{หาค่าร้อยละ ใช้สูตร } p = \frac{fx \times 100}{N}$$

$$\text{หาค่าเฉลี่ยมัธยิม เลขคณิต ใช้สูตร } \bar{X} = \frac{\sum fx}{N}$$

หาค่าเฉลี่ยส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐาน ใช้สูตร

$$S.D. = \sqrt{\frac{\sum fx^2}{N} - \left[\frac{\sum fx}{N} \right]^2}$$

6. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

7. รายงานผลการวิจัย อภิปรายผลและ เสนอแนะ

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ถือว่า เชื่อถือได้และวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์ เนื่องจากได้ให้ผู้มีความรู้และอาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบแล้ว
2. คำตอบที่ได้รับจากบรรณารักษ์และผู้บริหารงานห้องสมุดประชาชน ถือว่าเป็นความจริงและตอบคำถามได้ตามประเด็นที่ระบุไว้ในแบบสอบถาม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. จะได้ทราบถึงวิธีการ ปัญหาและอุปสรรคในการประชาสัมพันธ์ของห้องสมุดประชาชน ในสังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียนที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

2. เป็นแนวทางในการปรับปรุงและวางแผนการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดของไทยให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3. กระตุ้นให้ผู้บริหารและบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดประชาชนให้มากขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจพบว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดประชาชนโดยตรงนั้น ได้แก่งานวิจัยของ Butler, (1977: 10A-11A) ซึ่งสำรวจกิจกรรมการประชาสัมพันธ์ของห้องสมุดประชาชนในรัฐเพนซิลวาเนียของสหรัฐอเมริกา เมื่อ ปี ค.ศ. 1976 หรือ พ.ศ. 2519 โดยการส่งแบบสอบถามไปยังห้องสมุดประชาชน จำนวน 405 แห่งในรัฐเพนซิลวาเนีย และในแบบสอบถามที่ส่งไปนั้น ได้มีบัญชีรายการกิจกรรมการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด จำนวน 44 รายการ ซึ่งเสนอให้บรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนในรัฐดังกล่าวได้เลือกตอบ ซึ่งผลการวิจัยปรากฏว่า มีกิจกรรมการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดเพียง 29 กิจกรรมเท่านั้น ที่บรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนได้ปฏิบัติกัน นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่า ตัวแปรในด้านกำลังงบประมาณ จำนวนบุคลากร ผู้ใช้ห้องสมุดหรืออายุการให้บริการห้องสมุดประชาชน ไม่มีผลกระทบต่อกิจกรรมการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดแต่อย่างใด

ในปี ค.ศ. 1972 แผนกบริการเด็กและเด็กวัยรุ่น สมาคมห้องสมุดแห่งนิวยอร์ก (Children's and Young Adult Service New York Library Association) ได้ทำการวิจัยโดย เสนอในรายงานที่ชื่อว่า "Report" เป็นการสำรวจระบบห้องสมุดประชาชน จำนวน 22 แห่งในนิวยอร์ก เพื่อศึกษาถึงประเภทของการจัดกิจกรรมและการประชาสัมพันธ์ ผลที่ได้ คือ การจัดกิจกรรมห้องสมุดประชาชนควรมีการประชาสัมพันธ์มากขึ้น (Gallivan, 1974: 290-291) และเมื่อปี ค.ศ. 1979 Berger, (1979: 179-193) ได้เขียนบทความบทหนึ่ง เกี่ยวกับการสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมการประชาสัมพันธ์กับการจัดสรรงบประมาณให้ห้องสมุดประชาชน (An investigation of the relationship between public relations activities and budget allocation in public libraries) ลงในวารสารชื่อ Information Processing & Management กล่าวถึง การสำรวจการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดฯ ด้วยการส่งแบบสอบถาม 26 รายการไปยังห้องสมุดในรัฐคอนเน็คติคัต (Connecticut

libraries) ซึ่งบริการประชาชน 25,000 คน หรือมากกว่านั้น โดยมีสมมุติฐานในการสำรวจว่า "ห้องสมุดที่มีการจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์นอกห้องสมุดจะได้รับการสนับสนุนจากประชาชนในด้านการเงินมากกว่าห้องสมุดที่ไม่มีการประชาสัมพันธ์นอกห้องสมุดเลย" ซึ่งผลการสำรวจปรากฏว่าสอดคล้องกับสมมุติฐานที่ได้ตั้งไว้

สำหรับในประเทศไทยนั้น แม้ว่างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดประชาชนโดยตรงจะไม่มี แต่ก็มีผู้วิจัยกลุ่มหนึ่ง คือ สุนิตย์ เย็นสบาย, อุบล รอดเยี่ยม สุภาพร นาทีกาญจนกุล, นุสพา เจริญทรัพย์, และพัชรินทร์ ชันทอง ซึ่งสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อบริการห้องสมุดประชาชนระดับจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการในภาคกลาง ตอนบน ภาคกลางตอนล่าง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ภาคเหนือ และภาคใต้ตามลำดับ เมื่อปี พ.ศ. 2519 พบว่า ห้องสมุดประชาชนระดับจังหวัด จำนวน 6 แห่ง ในประเทศไทย คือ ห้องสมุดประชาชนจังหวัดลพบุรี ห้องสมุดประชาชนจังหวัดอ่างทอง ห้องสมุดประชาชนจังหวัดอุตรดิตถ์ ห้องสมุดประชาชนจังหวัดชุมพร ห้องสมุดประชาชนจังหวัดปัตตานี และห้องสมุดประชาชนจังหวัดระนอง ไม่มีการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดเลยแม้แต่วิธีเดียว ส่วนห้องสมุดอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 84 จะทำการประชาสัมพันธ์โดยคิดป้ายประกาศไว้ที่ห้องสมุดเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในขณะนั้นห้องสมุดประชาชนของไทย ส่วนใหญ่ยังขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดี และการประชาสัมพันธ์ที่ทำอยู่ยังไม่กว้างขวางหรือยังไม่ดีเท่าที่ควร แต่ก็มีห้องสมุดประชาชนหลายแห่งได้พยายามทำการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดอย่างกว้างขวางและดีพอสมควร คือ ได้จัดการประชาสัมพันธ์หลายรูปแบบ เช่น ใช้วิธีประกาศในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ออกรายการวิทยุท้องถิ่น และติดป้ายประกาศในที่ชุมชน เป็นต้น ห้องสมุดดังกล่าวได้แก่ ห้องสมุดประชาชนจังหวัดปราจีนบุรี ห้องสมุดประชาชนจังหวัดฉะเชิงเทรา ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสมุทรปราการ ห้องสมุดประชาชนจังหวัดนครราชสีมา ห้องสมุดประชาชนจังหวัดพิษณุโลก ห้องสมุดประชาชนจังหวัดลำปาง และห้องสมุดประชาชนจังหวัดกระบี่

นอกจากนี้ก็มีงานวิจัย ของภฤติยา อัดถากร (2522) ซึ่งวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์งานด้านบริการสำหรับ เด็กของห้องสมุดประชาชนในกรุงเทพมหานคร" และงานวิจัยของลัดดา รุ่งวิสัย (2526) ซึ่งวิจัยเรื่อง "การศึกษาผู้ใช้และผู้ไม่ใช้ห้องสมุดประชาชนจังหวัด เชียงใหม่"

งานวิจัยของกฤติยา อัดฉากร พบว่า การประชาสัมพันธ์ของห้องสมุดในการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กนั้น ห้องสมุดประชาชนทั้ง 7 แห่งในกรุงเทพมหานครที่มีการจัดกิจกรรมจะมีการตีพิมพ์ประกาศในท้องสมุด รองลงมาคือ ประกาศในหนังสือพิมพ์ จำนวน 3 แห่ง ประกาศทางวิทยุ จำนวน 1 แห่ง ประกาศในวารสาร จำนวน 1 แห่ง ประกาศตามโรงเรียน จำนวน 1 แห่ง และโดยการบอกกล่าว จำนวน 1 แห่ง ไม่มีห้องสมุดแห่งใดในขณะทำการสำรวจ มีการประชาสัมพันธ์โดยตีพิมพ์ประกาศในชุมชน ส่งจดหมาย เวียนถึงสมาชิก และประกาศทางโทรทัศน์

งานวิจัยของลัดดา รุ่งวิสัย พบว่า ทั้งผู้ใช้และไม่ใช้ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ทราบข้อเสน เทศครั้งแรกกว่ามีห้องสมุดประชาชนจังหวัด เชียงใหม่ จากปัจจัยอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับห้องสมุด เช่น การพบโดยบังเอิญ จากคำบอกเล่าของผู้อื่น และจากสถานศึกษา ส่วนปัจจัยโดยตรงซึ่งเกิดจากห้องสมุด เช่น จากการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดมีน้อยมาก

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การประชาสัมพันธ์ห้องสมุด หมายถึง การแนะนำและเผยแพร่ข่าวสารโดยสื่อการประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ เช่น ป้ายประกาศของห้องสมุด สื่อมวลชนท้องถิ่น และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ของห้องสมุด เป็นต้น เพื่อให้ประชาชนทั่วไปและผู้เกี่ยวข้องได้ทราบถึงกิจกรรมต่าง ๆ ของห้องสมุด ว่า มีบริการและกิจกรรมอะไรบ้างที่ห้องสมุดได้จัด เตรียมไว้บริการแก่ผู้ใช้ห้องสมุด ทั้งนี้ เพื่อที่จะโน้มน้าวและชักจูงให้บุคคลดังกล่าวมีทัศนคติที่ดีต่อห้องสมุด และสนับสนุนกิจการของห้องสมุดให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

บรรณารักษ์ หมายถึง ผู้ปฏิบัติงานตัวหน้าบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนในระดับจังหวัด มีหน้าที่รับผิดชอบในงานห้องสมุดประชาชนจังหวัด และมีวุฒิหรือความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์ ซึ่งอาจได้รับมาโดยการศึกษาจากสถาบันการศึกษาโดยตรง หรือได้รับการฝึกอบรม

ผู้บริหารงานห้องสมุดประชาชน หมายถึง ผู้มีหน้าที่ควบคุมดูแลการบริหารงานห้องสมุดประชาชนระดับจังหวัด ซึ่งได้แก่ หัวหน้าศูนย์ฯ หรือผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประจำจังหวัดนั้น ๆ

วิธีการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด หมายถึง การกระทำหรือกิจกรรมใด ๆ ก็ตามที่ บรรณารักษ์จัดทำขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ประชาชนทั่วไป และผู้เกี่ยวข้องได้ทราบถึงกิจกรรม ต่าง ๆ ของห้องสมุดว่า มีบริการและกิจกรรมอะไรบ้างที่ห้องสมุดได้จัดเตรียมไว้บริการผู้ใช้ห้องสมุด และเพื่อโน้มน้าวหรือชักจูง ให้บุคคลดังกล่าว เห็นความสำคัญของห้องสมุดและใช้บริการของห้องสมุด มากขึ้น

ห้องสมุดประชาชน หมายถึง ห้องสมุดประชาชนในสังกัดกองปฏิบัติการ กรมการศึกษา นอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ ระดับจังหวัด 72 จังหวัด

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย